

Fotoskolan: Vinterfoto

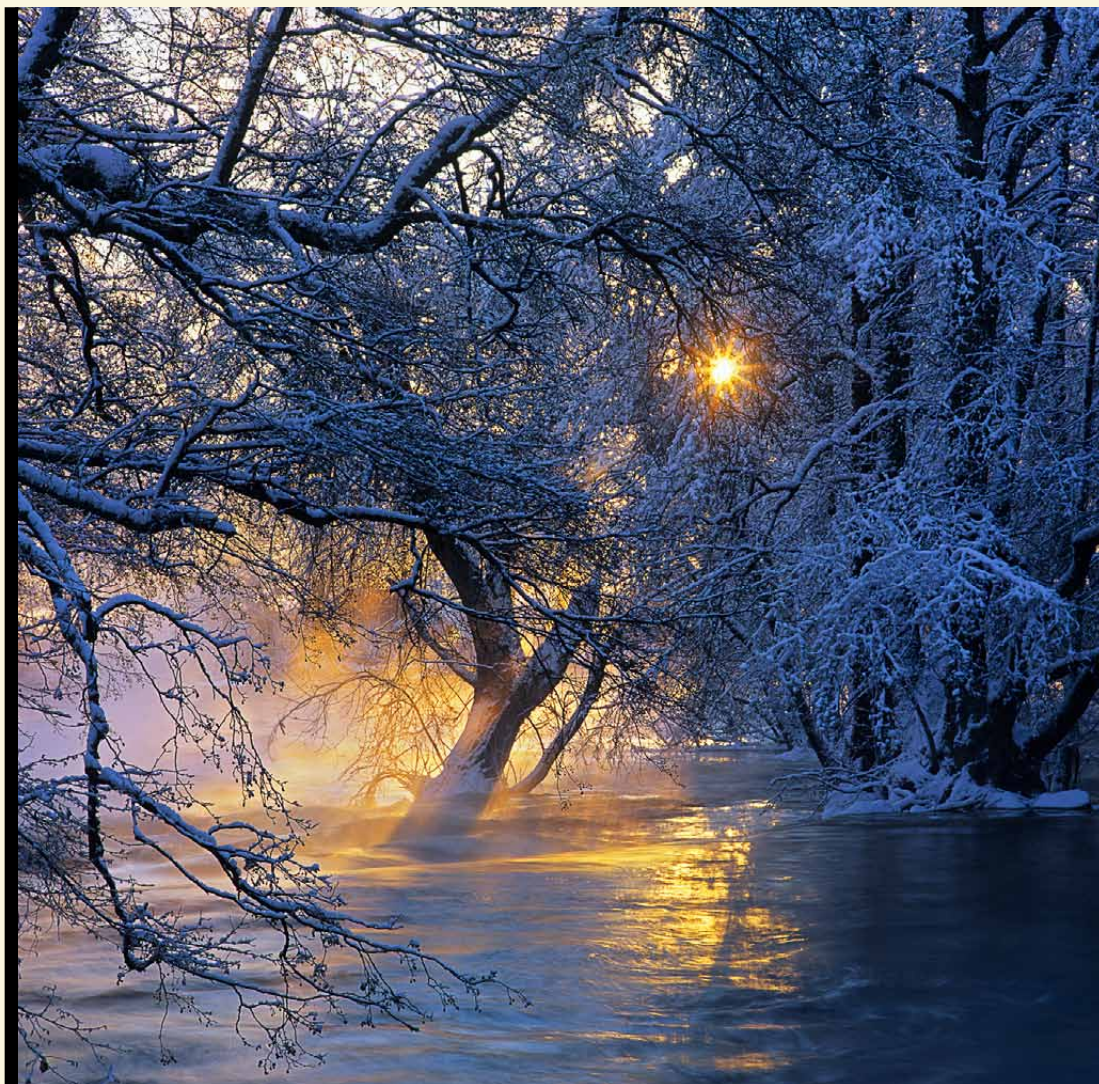
Fåglar och form i frostad flora

Snön ramar in motivet perfekt – ute i det vita och vackra uppstår många tillfällen som du inte vill missa. Möt fotografen Anders Geidemark och ta del av hans tips på hur du bäst lyckas med vinterbilderna i det fria.

text _____ Amy Lagerman

foto _____ Anders Geidemark

Fåglarna är till skillnad från däggdjuren inte känsliga för din vittring. Men de är skarpögda och ser minsta rörelse. Vissa fåglar, som örnar, är oerhört vaksamma och det krävs att du gömmer dig i ett gömsle för att du ska komma nära dem. Med andra fåglar, som människovana mesar, kan det räcka om du drar på dig en vit målaroverall och bara sitter stilla.

ARETS VINTER HAR bjudit på fantastiska vinterdagar och i större delen av landet har man kunnat pulsa runt i ett vitt snötäcke. I januari stätade träden i Stockholm med en imponerande frostskrud i solsken som filtrerades genom ett tunt molntäcke. Längre upp i landet dignade grenarna på både löv- och barrträden av tung snö. Den påpassliga fotografen har haft goda chanser att få drömbilder av det isiga landskapet, och med lite tur kommer fler tillfällen innan vintern viker undan för våren.

Fota fjäderbollar vintertid

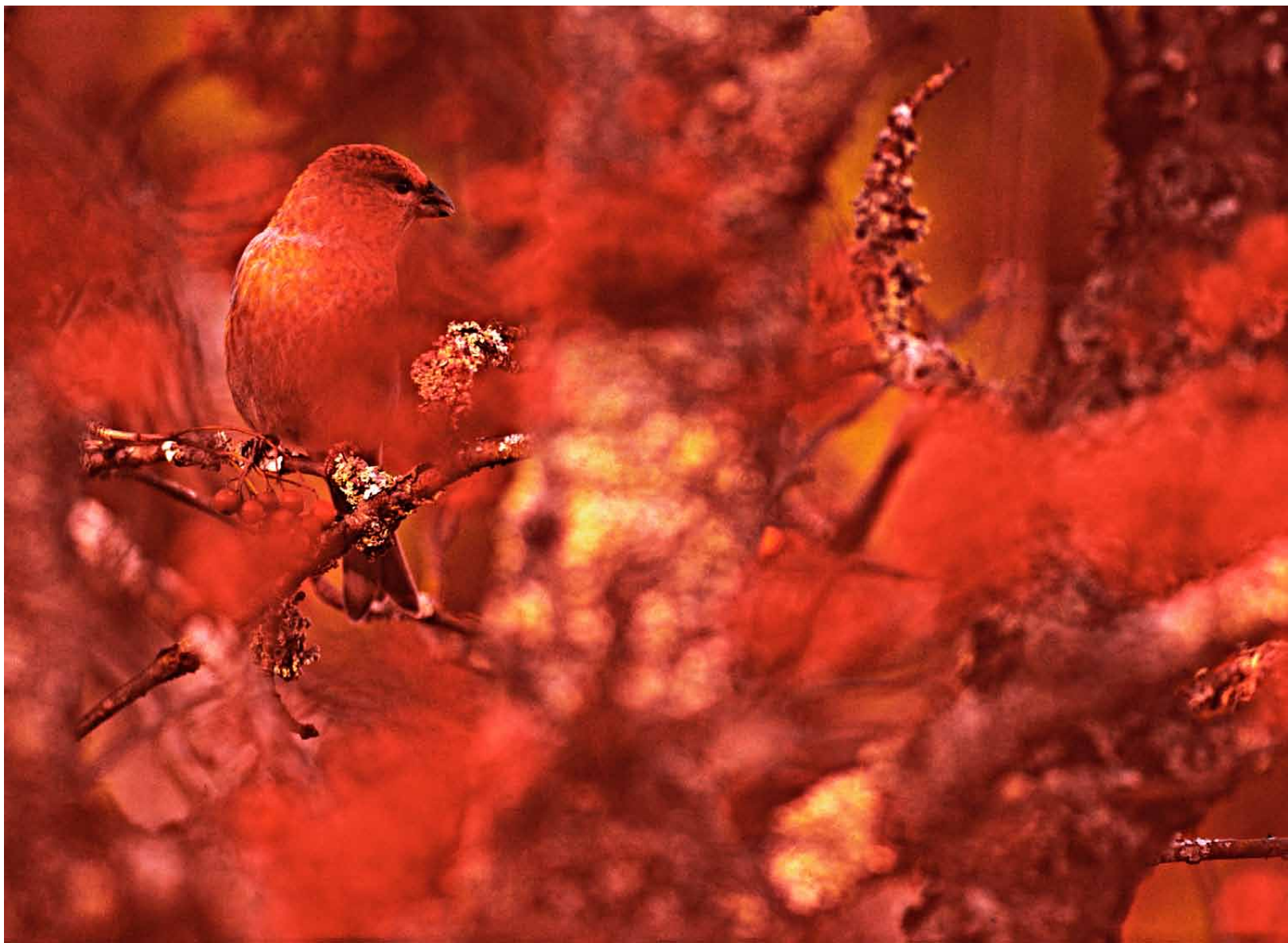
– När det är en riktigt vit och kall vinter är årstiden fantastisk att fotografera i, säger naturfotografen Anders Geidemark. Bara att följa en hares spår efter ett nattligt snöfall ger goda chanser på en bra bild. Snön förenklar bilden och modellerar fram topografin så att du slipper en massa skräp och bråte som stör.

Anders Geidemark har fotat natur och djur i över 30 år och går mot trenden att alltid fotografera djuret i närbild. Istället känns hans bilder igen på ►

ATT FOTA EN TALLBIT

En bild som visar något mer än en fågel berättar en egen historia. Glöm inte kompositionen.

NATURLIGT FÄRGFILTER

Tack vare rönnbärsklasarna kring fågeln skapas ett naturligt »filter«. Att använda sig av miljön är ett smidigt sätt att framhäva färgen i en bild. Använd teleobjektiv med kort skärpedjup för att lyfta fram motivet.

Ta dig tiden att komponera bilden ute i fält. Använd de klassiska teknikerna som det gyllene snittet, triangelkomposition eller linjespel när du bestämmer innehållet i bilden samt hur du ska disponera bildytan.

att åskådaren får se djuret i dess naturliga miljö.

–Jag utgår från den klassiska kompositionsläran med gyllene snittet – och bryter mot reglerna när det behövs. Allt handlar om djurets beteende. Fotar jag till exempel en fågelunge på väg ut ur boet så placerar jag den kanske på väg ut ur bilden. Placeringen och riktningen understryker ju fågelns väg ut i livet mer än om jag placerat den på väg in i bilden.

Att bryta mot regler kan öka spänningen i bilden. Redan de gamla grekerna tog hänsyn till det gyllene snittet när de skapade sina verk. Fast risken för att alla bilder liknar varandra ökar om man skapar dem på samma sätt. Därför är det bra att bryta mot de vedertagna reglerna när det passar, *efter* att man lärt sig att behärska dem.

–Det märks i en bild när fotografen medvetet skapat sin egen komposition och när slumpen styr. Det handlar mycket om spelet mellan harmoni och disharmoni på rätt sätt.

Anders använder också linjespel och triangelkomposition när han komponerar sina bilder, vilket ger ett vackert resultat. Fast han kan lika gärna välja att lägga till en komponent som bryter som det traditionella.

–Tänk på att bilderna ska kommunicera med varandra. För att inte stagnera har jag som ambition att varje nytt projekt jag börjar med ska ha sin egen stil. Stagnation är livsfarligt för kreativiteten.

Fåglar och form är återkommande i Anders

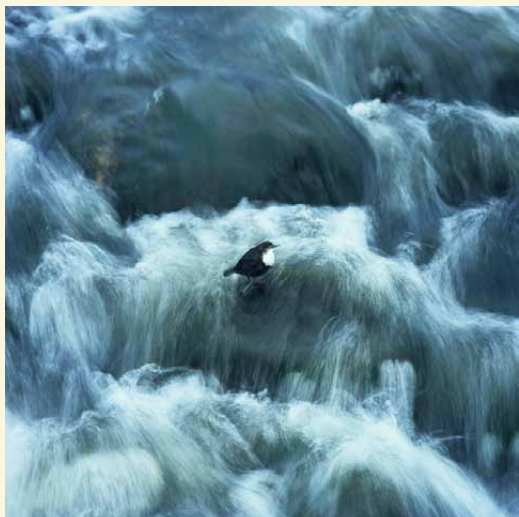
fotografier, liksom känslan. Vintertid handlar det mesta i naturen om att överleva. Fåglarna är på konstant jakt efter föda. För att hålla värmen borrar de upp fjädrarna så att de ser ut som små bollar.

–Fåglar är jättebra djur att fota om man inte är van vid naturfoto sedan tidigare, och du behöver inte ens ge dig ut i ödemarken för att finna motiven. För att komma nära kan du antingen söka dig till en rönnbärsdunge, spana mot fruktträdet om det hänger kvar någon frukt på grenarna eller helt enkelt skapa en egen matplats. Men om du börjar mata dem måste du fortsätta vintern igenom eftersom fåglarna snabbt blir beroende av att du ställer ut föda.

Har du en grön plätt i närheten av din bostad kan du börja med att fotografera de fåglar som kommer dit. Flera arter lämnar Sverige på vintern, men några flyger faktiskt hit. Den vackert karminröda tallbiten är en besökare från den sibiriska taigan.

–Tallbiten hör till en så kallad invasionsart. Vissa vintrar ser man knappt en enda, andra vintrar kommer de i massor. Har du en rönnbärsbuske är chansen stor att en tallbit slår sig ned på en bärlase – och där har du direkt en vacker bild. Antingen använder du ett teleobjektiv och tar en närbild av fågeln, eller så tar du ett mer vidvinkligt objektiv och låter en del av miljön rama in det lilla djuret. Båda bilderna berättar varsin historia.

Men som med allt annat finns det olika svårig-

ANPASSA SLUTARTIDEN

Med längre slutartider fångar du vattnets rörelse. En forsande ström som bakgrund passar den lilla strömstaren perfekt.

hetsgrader. Exempelvis trastar och mesar är vana vid människor och relativt enkla att fånga med kameran. Örnar är desto svårare. För att inte avslöja för en örn att det finns människor i närheten krävs att du går in i ett örngömsle när det är natt. Hela dagen måste du hålla dig dold eftersom örnarna kommer att undvika platsen i flera dagar om du låter dem få en skymt av dig. Du kan alltså inte lämna gömslet förrän det blivit mörkt igen.

–Sedan Sverige gick med i EU har det blivit svårt att locka till sig örnar. Nu är det lag på att allt kött man lägger ut i skogen ska vara besiktigt av en veterinär innan, vilket är dyrt och tidskrävande. Det är inte så många som har möjlighet att mata örn längre, även om det givetvis fortfarande finns arrangörer av örnskådning.

Leta motiv vid iskanten

Men vi återgår till några enklare fåglar; de små som går att locka till sig med frön och talgbollar. När du etablerar ett fågelbord kan du börja med att fundera över hur nära du kan komma och vilken bakgrund du vill ha. Har du en aldrig så liten trädgård eller balkong kan du dessutom börja fota ganska bekvämt. Placerar du fågelbordet utanför ditt fönster behöver du inte ens gå utanför dörren medan du knäpper av kameran.

–När du sen vill ta bilder som ser ut att vara fotade i det vilda är det bara att flytta fågelmaten till en rotvälta, eller lägga den på en tallstubbe. Fågeln följer med maten.

Vill du ta ytterligare ett steg mot fantastiska fågelbilder är det värt att plugga på om djuren du möter.

–Skulle du hitta ett strömt grunt vattendrag som inte fryser till is på vintern är chansen stor att du hittar en strömstare där. De brukar stå på iskanten och dyka rakt ner i det iskalla vattnet i jakten på sländelarverna som kravlar över botten. Går du till vattendraget några gånger och håller dig på hänsynsfullt avstånd hinner strömstaren dessutom vänja sig vid dig, vilket du har nytta av den dagen du verkligen ska fotografera den.

Eller så bygger du dig ett enkelt gömsle när du ska fota strömstaren som helst håller sig nära marknivån.

– Är det kramsnö är det bara att bygga ett snöfort, eller en snövägg, med en liten glugg i väggen

DET SOM GÖR VINTERFOTO SÅ TACKSAMT ÄR ATT VARENDEN LITEN LINJE, OM SÅ BARA ETT PYTTIGT VESSLESPÅR, I DET STORA LANDSKAPET BLIR VÄLDIGT TYDLIGT. SMÅ DETALJER LYFTS FRAM. *Anders Geidemark*

som du kan fota igenom. Strömstaren kommer inte att flyga över dig och du kan fota i lugn och ro. Men glöm inte stativet.

För ett stativ är en självklarhet. Som med all naturfotografering vill du köra på så lågt ISO-tal som möjligt – även om dagens digitalkameror sällan har problem med ISO upp till 800 – så tidigt på morgonen som möjligt, eller precis när solen är på väg ner. Anders har några olika stativ hemma i Hallstahammar, men det stora tunga av trä är hans favorit. Det importerade han från Östtyskland för över tjugo år sedan, och det hänger fortfarande med.

–Just det här Berlebach-stativet görs inte längre, men det finns andra varianter. Fördelen med ett trästativ är att det är skönare att hålla i när det är minusgrader än ett av metal, och trä är vibrationsdämpande. Ett trästativ fryser aldrig i låsningarna. Dessutom är det stabilt och rejält och tål tuffa tag. Nackdelen är att ett trästativ är väldigt tungt och jobbigt att släpa med sig.

Därför använder Anders numer oftast ett kolfiberstativ från Gitzo. Med kulled, även när han panorerar.

–Vanligtvis rekommenderar man ett videohuvud när man ska panorera, eftersom det håller kameran stabil vertikalt. Med en kulle måste du vara fast på handen för att förhindra upp-och-ner-skakningar samtidigt som du följer motivet sidledes. Jag brukar utgå från exponeringstid på en 1/8 eller 1/15, vilket brukar ge precis lagom mycket vingsudd. Ibland ställer jag kameran på flera sekunders exponering, men det är ju inte säkert att det blir bra. Det gäller att testa sig fram och träna, träna, träna.

Tänk efter före

Anders fotade med en analog utrustning ända fram till alldeles nyligen. Kameran är numera uppgraderad, men tankesättet är detsamma. Han är inte den som skjuter vilt omkring sig, tvärtom.

–Jag är en varm förespråkare av att man gör klart bilden i fält. Försök att undvika att knäppa runt och tänka att »det där fixar jag till sen«. Titta i stället runt i kanten och hörnen och var noggrann i kompositionen direkt när du tar bilden. Det är alltid bättre att ha med sig en stark bild hem än flera halvdana.

För att orka fota en hel dag när det är minusgrader gäller det att ta hand om sig. Det absolut första du ska tänka på är att klä dig varmt.

–Lager på lager är det som gäller. Köp vadderade stövlar som du får plats med tre ullsockor i. Du kommer att frysa om fingrarna, men för att inte hela dagen ska bli förstörd kan du använda särskilda vantar där toppen går att lyfta över fingrarna. Då får du ut >

Läs på om fågeln du ska fotografera. Med kunskap ökar chanserna att få en bra bild eftersom du då är beredd på fågelns beteende.

LOCKA-PÅ-FÅGLAR-RECEPT:

1 blomkruka, 1 snöre, 2 pinnar, fågelfrön, nötter, kokosfett, frukt och brödbitar.

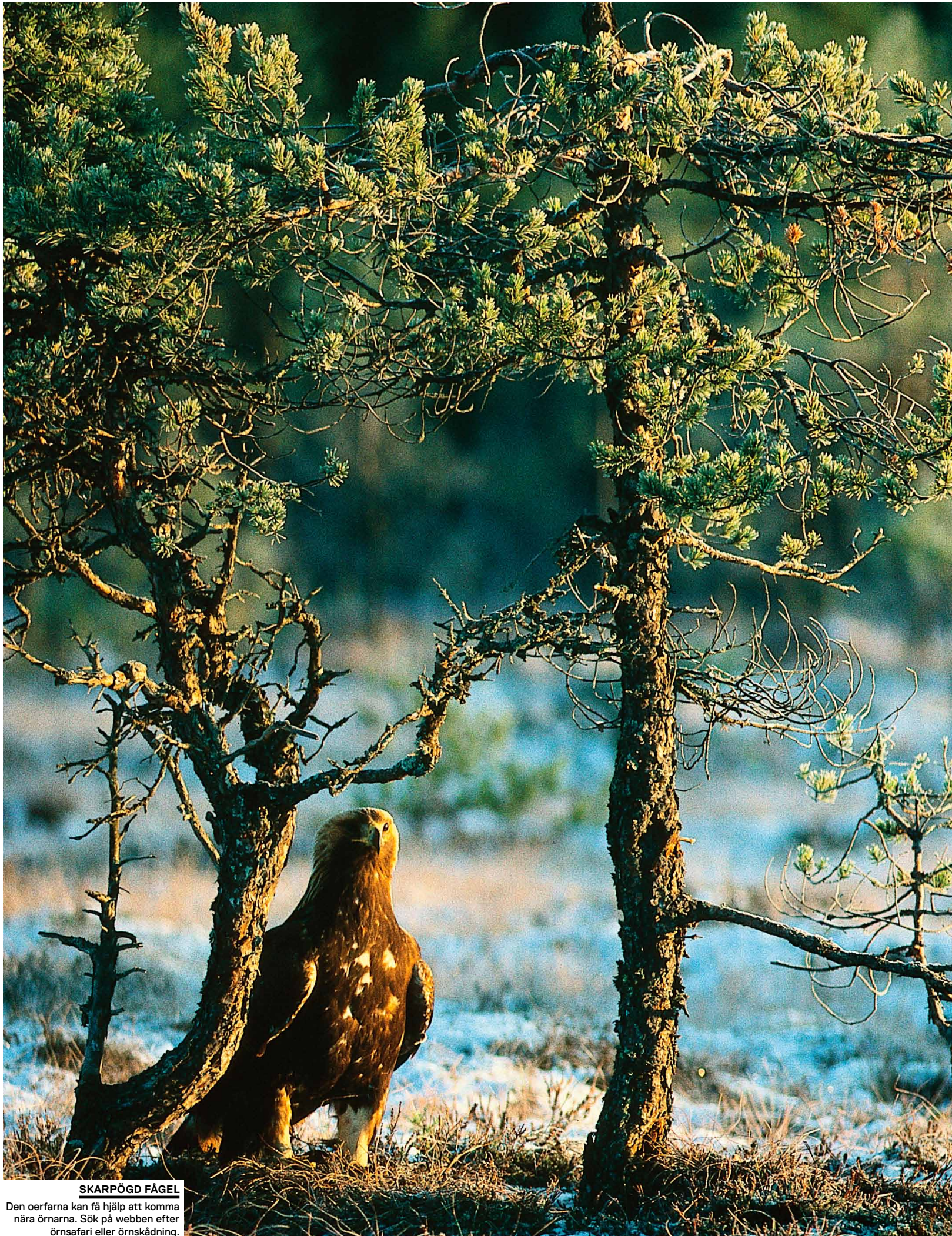
Smält kokosfettet på svag spisvärme och blanda ner frö, brödbitar och frukt. Lyft kastrullen från plattan.

Dra snöret igenom krukans mätta var sittpinnen ska hänga så att fåglarna kommer åt maten. Bind sedan fast fästpinnen för att hålla krukans på plats. Fyll krukans med fågelmaten i omgångar så att kokosfettet hinner stelna och inte rinner ut genom botten.

Ställ ut krukans i snön en stund innan du hänger upp den i ett träd. Du får inte bara ett dekorativt lockbete, du hjälper även fåglarna att överleva vintern.

FOTO: AMY LAGERMAN

SKARPÖGD FÅGEL

Den oerfarna kan få hjälp att komma nära örnarna. Sök på webben efter örnsafari eller örnskådning.

pekfingret utan att behöva ta av dig hela vanten. Dra på en rejäl skintumshandske över alltihop när du inte fotograferar. Och sitter du i ett gömsle en hel dag bör du absolut ta med dig något varmt och gott att äta och dricka.

Rent tekniskt var batterierna den svaga länken i vinterfotograferandet för några år sedan. Men batterierna i dag är så bra att de nästan inte kräver någon extra försiktighet. Ha batterierna nära kroppen när du inte fotar, och ta med några extra i reserv. Som vanligt.

–Däremot gäller det att tänka sig för så att man inte andas på bakstycket och därmed orsakar isbildning i kameran. Alla vet om att man inte ska göra det, ändå har de flesta gjort det någon gång.

Anders tips på bra startfåglar:

Strömstaren. Leta reda på en liten grundforsränna och slå dig ner. Titta på www.smhi.se för att se när solen går upp och var på plats några minuter innan för att hinna rigga upp kamerautrustningen. Ju lägre solen står, desto varmare är ljuset. Precis på morgonkvisten är fågeln hungrig efter en kall natt och måste ha mat för att överleva. Vilket innebär att du får minst lika många chanser på en klockren bild som strömstaren dyker ner i vattnet.

–Precis där i morgonsolen, när köldröken från vattnet stiger upp i motljus och den lilla strömstaren står beredd att dyka i från iskanten, då blir det både bingo och halleluja. Och går det inte första dagen kan du komma tillbaka dagen därpå, för de håller sig i sitt vinterrevir.

–Men tänk på att det där lilla vattendraget är strömstarens revir. Går du för nära och skrämmer fågeln vågar den sig inte tillbaka. Visa alltid hänsyn när du är ute i naturen.

Häger. I Solna, Stockholm, ligger Råstasjön där det finns gott om svanar, änder och hägrar.

–Det är hemskt populärt, ofta blir det inflation på fina ställen. Men bor man i Stockholmstrakten är det ett väldigt bra ställe att åka till, inte minst ef- ▶

Den vita snön lurar kameran att blända ner. Exponeringskompensera därför alltid upp ett till två steg för att få klara bilder av ditt motiv.

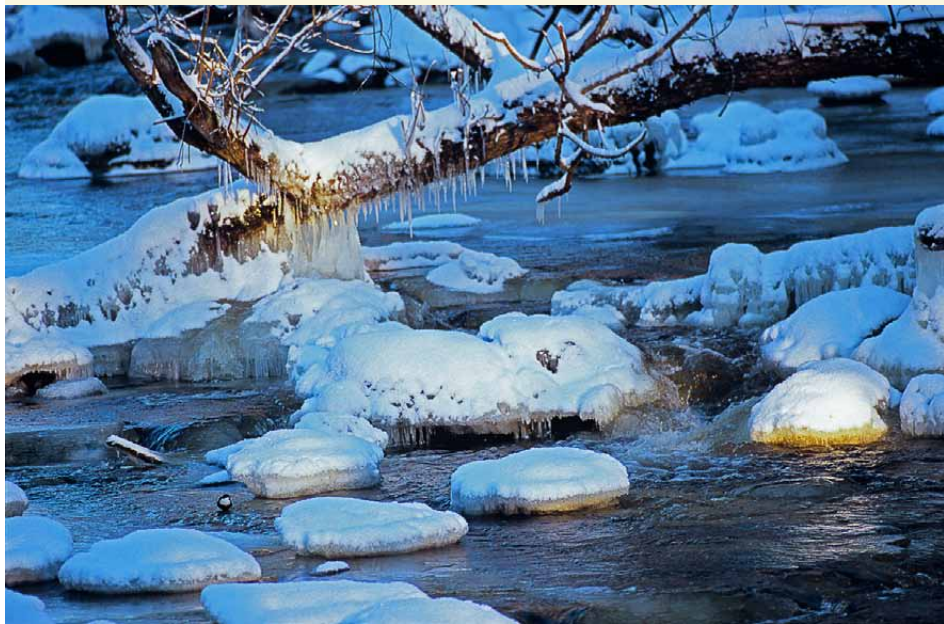
Experimentera med skärpa och oskärpa. Med kameran monterad på ett stativ kan du ställa in en längre exponeringstid och följa fågeln i rörelse. Du får spännande bilder med vacker rörelseoskärpa på vingspetsarna.

FOTO: MAGNUS FRODERBERG

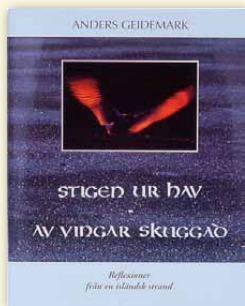
SKYDDA KAMERAUTRUSTNINGEN

Du är inte den enda som bör skyddas mot kylan. Tänk på att förvara batterierna i innerfickan när du inte fotograferar. Men inte det nedkylda objektivet. Då riskerar du imma på linsen.

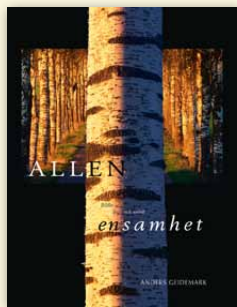

VACKRA VINTERVYER

Det är vackert vitt och krispigt rent. Låt årstiden spela en roll i bilden. Den lilla fågeln i den stora forsen blir ett överraskningsmoment.

Stigen ur hav – av vingar skuggad (1995).

Allen – bilder av ljus och mörk ensamhet (2004).

tersom alla fåglarna är vana vid att människor rör sig kring sjön. Är man inte en van fågelfotograf är det klokt att börja fota fåglar som inte är så skygga. Då har man större chans att hinna fundera över kompositionen innan fågeln drar iväg. Har du dessutom läst på om fågeln innan du åker för att fota kan du ofta förutse dess beteende. Är det en fågel som gillar att flyga upp på en sten för att ha överblick över sjön? Vet du var den trivs är det enklare att vara beredd på avtryckaren.

Frysta former

–Det är verkligen tacksamt att gå längs en skogsback, och dessutom är det kul att komponera bilder. Harspår i ett i övrigt otrampat snötäcke är ett perfekt sätt att leda in en betraktare i bilden. Går du vid strömstarens kvarter i kvällssolen har du möjlighet att ta grafiskt vackra bilder av köldröken som ringlar sig upp från vattnet och rama in vyn med hjälp av frostade grenar. Där har du ett både klassiskt och vintrigt motiv.

–Det som gör vinterfoto så tacksamt är att varen enda liten linje, om så bara ett pyttigt vesslespår, i det stora landskapet blir väldigt tydligt. Små detaljer lyfts fram.

Som med allt planerat foto är det viktigt att du kan din kamera utan och innan. När du fotar i vintermiljö kan du inte köra på automatik eftersom kameran kommer att sträva efter att inte överexponera någon detalj i bilden. Automatik kommer att ge dig rejält underexponerade bilder där en fågel eller ett träd bara blir en svart fläck mot en mörk bakgrund. För att undvika det bör du exponeringskompensera upp ett till två steg. Vet du inte hur du gör det bör du bums rådfråga din kameramanual.

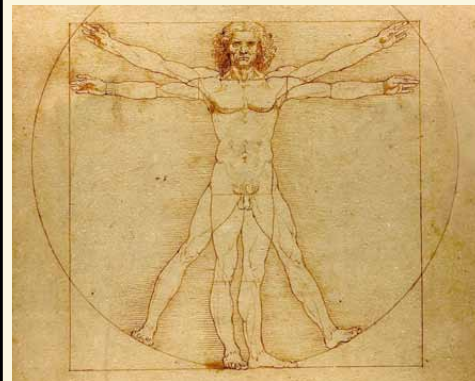
–Titta på histogrammet, särskilt på högdagersidan. Det får inte slå i väggen. Och börja med att komponera bilden enligt det gyllene snittet. _____

Gyllene snittet

Gyllene snittet var känt redan av Pythagoras och beskrevs av matematikern Luca Pacioli år 1509 som »det gudomliga förhållandet«. Bildytan delas upp enligt formeln 2:3, 3:5, 5:8, 8:13 och så vidare.

Händelsen i bilden ska ligga där det gyllene snittets linjer korsas. På så sätt uppstår harmoni och ett jämviktsförhållande. Kompositionen med gyllene snittet används alltså för att understryka bildennehållet.

Det gyllene snittet användes i hög grad av vissa målare, i synnerhet Piero della Francesca, men också av Leonardo da Vinci i verket »Vitruvianske mannen«.

ANDERS GEIDEMARK

FOTO: ANDERS GEIDEMARK

Född 1963.

Bor Hallstahammar.

Familj Fru och tre söner.

Gör Berättare i bild, text och form. Gör även bildspel och är en flitig föreläsare om natur och kultur. Håller i workshops om bildspel och naturfotografering.

Övrigt Medlem i Naturfotograferna/N sedan 1994. Har varit och fotat i Albanien för Wild Wonders of Europe, www.wild-wonders.com.

Utrustning Rolleiflex 6008 (mellanformat) och Vista med Nikkor-objektiv (storformat). Har nyligen köpt en digital Nikonutrustning i stället för den analoga Canon han jobbade med tidigare. Nu fotar Anders med Nikon D3, Nikkor-objektiven 14-24mm f/2.8, 24-70mm f/2.8, 70-200mm f/2.8 VR, Mikkro-Nikkor 105mm f/2.8D, 300mm f/2.8 och 600mm f/4.0.

Kontaktuppgift anders.geidemark@telia.com